

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 2

РІВНЕ 2018

- „Дуже набриднути“: *bis über den / zum Hals haben* [5].

Отже, у результаті нашої розвідки встановлено, що ФОСК номінують: інтелектуальні характеристики (розумний, дурний, кмітливий) приблизно 14%, особливості мислення (оптимізм, песимізм, дивакуватість, уважність) майже 15%, також вони зображають якості характеру (наполегливість, недобррозичливість, заздрість) понад 34%, моральні якості (виражають презирство, позитивне чи негативне ставлення до чогось або когось) більше 20%, настрої (веселий чи сумний, задоволений) 17%.

Перспективи подальших досліджень стосуються вивчення конотативного компонента цілісного фразеологічного значення ФОСК.

Список використаних джерел

1. Алефіренко М. Теоретичні питання фразеології / М. Алефіренко – Харків : Вища школа, 1987. – 125 с.
2. Баран Я. Фразеологія у системі мови / Я. Баран – Івано-Франківськ : Лілея, 1997. – 176 с.
3. Кунін А. Фразеологія сучасної англійської мови / А. Кунін. – М : Вища школа, 1970. – 344 с.
4. Німецько-український фразеологічний словник / В.І. Гавриць, О.П. Пророченко. – К : Рад.школа, 1981. – Т.1. – 416 с.
5. Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache – Режим доступу: <https://www.redensarten-index.de>

Максимюк Г.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

РОЛЬ ПОРІВНЯННЯ У МОВНІЙ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КАРТИНИ СВІТУ

Анотація. Дослідження присвячене розкриттю змісту поняття "порівняння" у контексті лінгвостилістики та лінгвокогнітивістики, виявленню функціонального навантаження порівнянь у дискурсі, простежено роль порівнянь у мовній репрезентації картини світу.

Ключові слова: порівняння, картина світу, дискурс, концепт.

Annotation. The research is devoted to the revealing of the notion of simile and comparison in the context of linguostylistics and linguopragmatics, studying the functional role of simile in the discourse, as well as the role of simile as a means of the picture of the world representation.

Key words: simile, comparison, picture of the world, discourse, concept.

Прийом порівняння грає важливу роль у процесах пізнання та спілкування. У будь-якому порівнянні – в логічній операції або в художній фігурі – яскраво відображена узагальнююча природа мови [3, с. 102]. Сутність порівняння полягає у співставленні об'єктів з метою виявлення рис схожості чи відмінності.

Актуальність даного дослідження обумовлена його відповідністю пріоритетним тенденціям сучасного мовознавства, зокрема, увагою когнітивістів до вивчення функціонування образного компонента значення мовних одиниць, яка пояснюється бажанням отримати за допомогою лінгвістичних даних уявлень про понятійну систему людського мислення.

Дослідженню ролі порівняння у мовній репрезентації світу приділили увагу багато закордонних та вітчизняних фахівців, а саме: Конюшкевич М.І., Мокієнко В.М., Глюкберг С., Рілофф Е. тощо [2; 6; 7; 9]. Аналіз досліджень науковців унаочнює різницю у підходах та глибині вивчення питання. Тому, не вирішеною раніше частиною загальної проблеми, що буде розглядатися в даній роботі, є синтез існуючих наукових поглядів зарубіжних та вітчизняних вчених і фахівців ролі порівняння у мовній репрезентації світу, що відповідає її меті.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: розкрити зміст поняття "порівняння" у контексті лінгвостилістики та лінгвокогнітивістики; виявити функціональне навантаження порівнянь у дискурсі; простежити роль порівнянь у мовній актуалізації картини світу.

Порівняння є важливою передумовою спілкування та відіграє значну роль в умовиводах за аналогією. Висновки, що базуються на порівнянні, мають на меті розкриття змісту понять про об'єкти, які порівнюються. В цьому відношенні порівняння часто використовується, як засіб, що доповнює, а інколи й уживається замість означення.

Розрізняють два види порівнянь: образне (*simile*) та логічне (*comparison*). Логічне порівняння позбавлене будь-якого стилістичного значення і базується на співставленні об'єктів одного класу. При образному порівнянні зіставляються поняття, що належать до різних семантичних класів. Вони мають лише одну спільну рису, яка й стає підставою для порівняння. Образне порівняння є одним із найважливіших образотворчих засобів мови.

Сутність цього стилістичного прийому розкривається самою його назвою. Два поняття, що звичайно ставляться до різних класів явищ, порівнюються між собою за якою-небудь однією з рис, причому це порівняння набуває формального вираження у вигляді таких слів, як: *as, such as, as if, like, seem* тощо.

Обов'язковою умовою для стилістичного прийому порівняння є подібність якої-небудь однієї риси при повній розбіжності інших рис. Більше того, подібність звичайно вбачається в тих рисах, ознаках, які не є істотними,

характерними для обох порівнюваних предметів (явищ), а лише для одного зі членів порівняння [8, с. 167].

У порівнянні предмети і явища дійсності виступають не в тотожності, а в розмежуванні. Це розмежування й підтримується формальними засобами мови. Однак, як у метафорі, так й у порівнянні подібною ознакою є одна ознака, характерна для одного ряду явищ, і випадкова для іншого.

Порівняння, також як і метафора, є потужним засобом характеристики явищ і предметів дійсності й у значній мірі сприяє розкриттю авторського світовідчуття, виявляючи суб'єктивно-оцінне відношення письменника до фактів цієї об'єктивної дійсності. Воно широко застосовується в художній літературі для розкриття світовідчуття письменника, для характеристики дійових осіб, їх взаємостосунків і вчинків [9].

Дослідження порівняння в рамках когнітивної лінгвістики, що стрімко розвивається в останні роки, неодмінно стосується проблеми співвідношення загального й національно-специфічного в мовній репрезентації світу. Універсальність концептуального моделювання обумовлена тим, що будь-яка мова відображає в структурі й семантиці основні параметри світу, сприйняття людиною дійсності, положення людини в життєвому просторі, духовний зміст особистості тощо. Національна ж специфіка проявляється в тім, як представлені в мовах фундаментальні понятійні категорії (час, простір, кількість, якість тощо).

Категорія порівняння може бути віднесена до релятивного, або операційного, типу понятійних категорій. Подібного роду категорії лежать в основі схем організації концептів. Найбільш характерною для релятивної понятійної категорії є схема концептів, що відбивають співвідношення референтів. Таке співвідношення є образним відбиттям реальної ситуації, і воно перетворюється на пропозицію після того, як обраний реляційний предикат і заповнені всі “місця” реляційної схеми. Категорія порівняння охоплює два гетерогенних концепти, що представляють ментальні образи яких-небудь предметів, дій або цілих ситуацій. Когнітивна схема елементарного акту порівняння містить у собі концепт об'єкта порівняння й концепт еталона порівняння. В основі реляційного предиката лежить підстава порівняння та диференціальна ознака (ознаки), що є присутньою у змісті обох концептів порівняльної конструкції [1].

Диференціальні ознаки, що входять у структуру концепту, що виступає в процесі порівняння як предмет пізнання, остаточно виявляються лише у відношенні до іншого концепту, що повинен відрізнятися від першого й у той же час мати загальними з ним ознаками. Концепт, який послугує еталоном порівняння, виконує цю функцію завдяки тому, що є носієм “старого” знання. Його набір диференціальних ознак є відносно відомим носію мови, принаймні, в області тієї ознаки (або групи ознак), що виступає підставою порівняння,

іншими словами, у внутрішній організації даного концепту ознака-підстава порівняння займає провідну “вузлову” позицію. Називаючи загальну ознаку об'єкта й еталона порівняння, підстава порівняння задає тон всьому порівняльному акту, є віссю порівняльної структури, що зв'язує два самостійних концепти в одну загальну концептуальну структуру. Підсумком знаходження загальної ознаки, що зв'язує об'єкт порівняння й еталон порівняння, є зміна ієрархізації ознак у внутрішній структурі концепту-об'єкта порівняння – ознака-підстава порівняння актуалізується й виходить на першу позицію [10].

У результаті реалізації даного механізму оперування двома концептуальними системами не просто описуються реальні явища, предмети; для цілей опису актуалізуються їх найбільш важливі ознаки, розкриваються нові властивості, що дозволяють представити предмет в іншому світлі. Диференціальні ознаки концептів стосуються характеристики окремих сторін предметів дійсності, а в значеннєвій структурі презентуючих їх слів вони виступають як мінімальні (граничні) компоненти значення. Ці змістовні елементи істотні для парадигматичних протиставлень слів, а отже, і концептів. Ці ознаки неоднорідні й зі своєї сторони можуть бути класифіковані за характером позначуваної властивості й розподілені в декілька (безліч) типів, наприклад: *якісні*, що відбивають особливості фізичних властивостей (такі як кольори, форма, температура тощо), внутрішніх якостей тощо; *функціональні*, що вказують на призначення предметів; *екзистенціальні*, пов'язані із властивому єству предмета властивостями (спосіб існування, пересування, добування їжі, характерні для виду звуки, поведження тощо); *просторові* (такі, що характеризують локально); *темпоральні* тощо.

Виділяються дві основні функції, виконувані порівнянням: логіко-інтелектуальна, коли порівняння розширює пізнання, і емоційно-експресивна, коли порівняння не стільки розширює пізнання, скільки створює образність мовлення. За визначенням М.І. Конюшкевич, у предметно-логічному порівнянні “подібність виражається, в образному порівнянні подібність зображується” [2, с.158]. Метою образного порівняння є не стільки повідомити про подібність (іноді далеко не подібних предметів), скільки дати характеристику об'єкта порівняння, актуалізувати його певні властивості, використавши в ролі еталона (образа) порівняння природного, з погляду колективної свідомості, носія цих властивостей. Для збагнення взаємного розуміння в рамках однієї культури функціонують подібні образи. Вивчення образної основи концепту, що виступає в ролі еталона порівняння, сприяє з'ясуванню системи знань і уявлень, що склалася в національному світосприйманні, універсального й ідіоетнічного в мовній картині світу.

Матеріалом дослідження постають okazіональні (індивідуально-авторські) та стійкі порівняння-уподібнення з вираженою образністю в англійській мові.

Слід обов'язково зазначити, що границі між порівняннями стійкими й вільними, індивідуально-авторськими досить розпливчасті. Л.А. Лебедева відзначає: “Що стосується відмінностей стійких порівнянь від порівнянь індивідуально-авторських, те останні народжуються в усному мовленні й несуть на собі печатка індивідуальної творчості. Стійкі ж порівняння являють собою таку фігуру мовлення, якою користуються всі мовці даною мовою і яка звичайно є результатом багатовікового вживання” [5, с. 4-5]. В.М. Мокієнко розвиває цю думку й затверджує, що створення індивідуально-авторських порівнянь “нерідко стимулюється саме активним варіюванням стійких порівнянь”. Звичайно такі порівняння створюються за “відомими стійкими структурно-семантичними й образними моделями” [6, с. 6]. Численні аналізи стійких порівнянь показують, що в 90% як об'єкт порівняння виступає концепт ЛЮДИНА – її зовнішність, фізичний стан, дії, психологічна характеристика, соціальний стан тощо [4, с. 51]. Інші 10% поєднуються в концептосфері ПРИРОДА (у самому широкому змісті) – предмети, явища тощо.

Отже, проведений аналіз свідчить про ефективність порівняння як засобу актуалізації картини світу та як засобу відбиття уявлень про понятійну систему людського мислення

З метою розширити пізнання про концепт ЛЮДИНА, до перспектив дослідження можна віднести аналіз концептів МАСКУЛІННІСТЬ та ФЕМІНІННІСТЬ, на матеріалі англomовного художнього дискурсу, де в якості суб'єкта (референта) порівняння постають чоловік та жінка. Саме вивчення природи підстави та об'єкта порівняння здатні розширити наше уявлення про особливості вербалізації цих концептів, які, безсумнівно, є одними з найважливіших етнокультурних концептів для будь-якого лінгвокультурного суспільства.

Список використаних джерел

1. Кобрина Н. А. Понятийные категории и их реализация в языке // Понятийные категории и их языковая реализация. – Л : Изд-во ЛГПИ, 1989. – с. 40-49.
2. Конюшкевич М. И. Синтаксический симбиоз категорий неопределенности и недостоверного сравнения (русско-белорусские соответствия на уровне сложного предложения) / М. И. Конюшкевич // Сложное предложение : традиционные вопросы теории и описания и новые аспекты его изучения: материалы научной конференции. – Вып. 1. – Москва : Русский учебный центр, 2000. – С.157-162.
3. Копыленко М. М. Очерки по общей фразеологии / М. М. Копыленко, З. Д. Попова – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1989. – 191 с.

4. Кювлиева-Мишайкова В. С. Устойчивите сравнения в българския език / В. С. Кювлиева-Мишайкова – София, 1986. – с. 45-52.
5. Лебедева Л. А. Словарь устойчивых сравнений русского языка / Л. А. Лебедева – Краснодар, 1996. – 316 с.
6. Мокиенко В. М. Словарь сравнений русского языка / В. М. Мокиенко. – СПб., 2003. – 377 с.
7. Qadir A. Automatically Inferring Implicit Properties in Similes / Ashequl Qadir and Ellen Riloff – *Proceedings of NAACL-HLT 2016*, San Diego, California, 2016. – p. 1223–1232.
8. Galperin, I. R. Stylistics / Galperin, I. R. – Moscow : Higher School, 1977. – 332 p.
9. Glucksberg, S. On the relation between metaphor and simile: When comparison fails / Glucksberg, S. & Haught, C. *Mind and Language* 21 (3), 2006. – pp. 360-378.
10. Recanati, F. *Literal Meaning* / Recanati, F. Cambridge : Cambridge University Press, 2004.

Маліжко П.Р.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ “ПРИВАБЛИВІСТЬ” ЯК СКЛАДОВОЇ КОНЦЕПТУ ФЕМІНІННІСТЬ

Анотація. У статті розглядається специфіка концепту ФЕМІНІННІСТЬ, розкривається поняттєво-ціннісний зміст концептуальної ознаки “привабливість”, яка входить до складу зазначеного концепту шляхом аналізу лексичних засобів її вербалізації, вилучених з англomовного художнього дискурсу.

Ключові слова: концепт, концептуальна ознака, вербалізація, дискурс.

Annotation. The article reveals the specificity of the concept FEMININITY and notional-evaluative content of its constituent “attractiveness” through the analysis of lexical means of its verbalization in the English literary discourse.

Key words: concept, conceptual feature, verbalization, discourse.

Оскільки стаття – одна з найважливіших характеристик особистості, яка визначає її соціальну, культурну і когнітивну орієнтацію в світі увагу лінгвістів останні десятиріччя привертало вивчення мовних засобів відображення гендерних категорій [2; 5; 7].

Актуальність дослідження зумовлена його відповідністю пріоритетним тенденціям сучасної лінгвістики: по-перше, у вивченні засобів вербалізації, які здійснюють операцію оцінювання фемінінних якостей, а саме привабливості;